

# EVOLUȚIA EVIDENȚEI PATRIMONIULUI CULTURAL ETNOGRAFIC DIN ROMÂNIA

Drd. Aurelia DUȚU, Universitatea „Valahia”, Târgoviște,  
cIMEC – Institutul de Memorie Culturală, București

Sporirea patrimoniului etnografic după înființarea și dezvoltarea muzeelor de profil în primele decenii ale secolului al XX-lea<sup>1</sup> a condus la apariția inventarelor de colecție, mai întâi sub forma unor liste. De pildă, la sfârșitul primului an de activitate a Muzeului Etnografic al Ardealului (1922) era întocmit un bilanț al obiectelor străne, grupate în patru mari colecții: *Orosz*, care cuprindea 5.500 de obiecte (linguri de lemn, amnare, jucării, unelte de pescuit), *Leitner* (300 de piese ceramice), *colecția Țara Hațegului* alcătuită din 1.230 de obiecte reprezentative pentru această zonă și *colecția din Banat* (205 obiecte)<sup>2</sup>.

Până la apariția evidenței informatizate, pentru ordonarea fișelor – atât tematic, cât și pentru amplasare în muzeu – se efectua multiplicarea acestora și așezarea în fișete diferite<sup>3</sup>. Astfel, fișele se realizau în patru exemplare: unul dispus în ordinea aflată în registrul de inventar, alt exemplar după locație (depozite sau expoziția permanentă), al treilea exemplar după categoria de piese, după criteriul funcțional și ultimul exemplar după criteriul zonal. Pentru a manevra mai ușor arhiva de fișe analitice de evidență se obișnuia ca pentru delimitarea criteriilor să se folosească separatoare colorate<sup>4</sup>.

Pentru clasificarea bunurilor culturale etnografice, erau luate în calcul următoarele

criterii: istoric, etnic, geografic și funcțional. Clasificarea funcțională a unei colecții de obiecte presupunea existența unor fișe sintetice alcătuite după norme dinainte stabilite<sup>5</sup>. Un bun exemplu de clasificare a obiectelor etnografice îl constituie Muzeul de Artă Populară al R.P.R., care, în anul 1964, avea următoarele tipuri de colecții<sup>6</sup>:

- ▶ port popular,
- ▶ textile de interior cu materiale naturale,
- ▶ scoarțe și țesătură din lână,
- ▶ ceramică,
- ▶ unelte de muncă,
- ▶ elemente de arhitectură,
- ▶ mobilier și obiecte de uz casnic,
- ▶ obiecte legate de credințe și obiceiuri,
- ▶ colecția de valorificare a artei populare în obiecte noi,
- ▶ obiecte provenind din alte țări.

La Muzeul Etnografic al Transilvaniei, în anul 1976, obiectele etnografice erau grupate pentru depozitele sistematice pe categorii: după materiale, funcții, tehnici și zone. Structura muzeului era constituită din următoarele secții: Secția locuință-alimentație – 3.651 de piese (elemente de construcții și miniaturi; mobilier; vetre, focul și iluminatul; unelte și vase de bucătărie; tacâmuri; obiecte de uz personal); Secția de ceramică – 8.747 de obiecte; Secția de textile – 4.524; Secția de îmbrăcăminte – 7.212; Secția de obiceiuri și folclor – 1.682.

1. Opris 2000, 395-407.

2. Sălbăgean 1997, 315-325.

3. Armășescu, Negoită 1977, 47.

4. Mozeș 1968, 213.

5. Focșa 1966, 5-14.

6. Stanțiu 1964, 369.

Pentru clasificarea unor obiecte etnografice, în anii '70, se propunea eliberarea de rigorile impuse de o fișă de obiect, însă cu păstrarea unor elemente indispensabile, precum<sup>7</sup>:

- ▶ denumirea obiectului (locală și literară),
- ▶ numărul de inventar,
- ▶ etnia,
- ▶ prototip, arhetip, tip sau variantă a tipului,
- ▶ datarea (relativă sau absolută),
- ▶ sectorul, capitolul (subcapitolul, dacă e cazul) și categoria unde se încadrează obiectul,
- ▶ localitatea de unde a fost achiziționat (sat, comună, județ, zonă etnografică),
- ▶ locul unde a fost lucrat (gospodărie, atelier rural sau urban, fabrică),
- ▶ materialul din care este confecționat,
- ▶ data achiziționării.

S-a constatat că multe obiecte etnografice aflate în colecțiile muzeale nu au datare și pentru stabilirea unei cronologii aproximative, sunt necesare analize interpretative prin intermediul criteriilor de determinare<sup>8</sup>:

- ▶ criteriul filologic,
- ▶ criteriul tipologic – semne distinctive tehnico - morfologice - funcționale,
- ▶ metoda geografico-cartografică, chrologică.

În privința evidenței patrimoniului etnografic, apariția și utilizarea sistemului de fișe perforate au reprezentat un avans important. Sistemul de fișe perforate consta în așezarea verticală a fișelor (fiecare fișă conținea date referitoare la un obiect) și aplicarea unor perforații marginale, fiecare perforație reprezentând date sau caractere ale obiectelor. Ordonarea în sertar se constituia prin intermediul colțului rețezat. Obținerea fișelor cu informațiile dorite se realiza prin introducerea a două tije metalice

în perforațiile stabilite prin coduri, iar prin scuturarea fișelor se efectua extragerea lotului de fișe după criteriul dorit<sup>9</sup>. În paralel, se folosea – pentru colecțiile mici – vechiul sistem. Sistemul de fișe perforate avea următoarele avantaje:

- ▶ găsirea rapidă a mai multor obiecte după un criteriu tematic;
- ▶ eliminarea centralizatoarelor prin codificarea categoriilor;
- ▶ mai mare siguranță în privința rezultatelor (ținând cont de latura mecanică);
- ▶ sistemul nu necesita o ordonare (după număr de inventar).

Legea 63/1974 a creat pentru prima dată un sistem coerent de evidență a patrimoniului cultural național, mobil și imobil. Se urmărea ca toți participanții să își coreleze propriile sisteme de evidență cu cel național<sup>10</sup>. Ca urmare a acestui act normativ, s-a instituit un sistem informațional al activității de evidență și normele privind desfășurarea acestor activități. Catalogele sistematice ale patrimoniului cultural național grupau fișele analitice de evidență astfel: modular, pentru domenii culturale și celular, pe categorii de bunuri culturale. Pentru un bun cultural susceptibil de a intra în patrimoniul cultural național, fișa analitică de evidență (fișă codificată în sistem UNITERM) se multiplica în trei exemplare. Un exemplar rămânea la muzeu, al doilea la Oficiul județean și ultimul exemplar la DPCN. Fiecare tip de fișă era codificat, de exemplu, *Fișa analitică de Etnografie, Artă populară* având codul 20-2-65<sup>11</sup>.

În prezent, necesitatea și obligativitatea evidenței, în special a celei informatizate, se regăsesc în cadrul legislativ cultural

9. Mihalciuc 1973, 511.

10. Oprîș 1979, 20-27; Paleolog 1979, 27-34.

11. Oprîș, Antonescu, Paleolog, Iliescu, Iacob 1976. Vezi și Direcția Patrimoniului Cultural Național, *Metodologia organizării evidenței patrimoniului cultural național* (nedată).

7. Mîrlescu 1970, 331-344.

8. Chelcea 1976, 121-135.

existent. Menționăm în acest sens *Legea muzeelor și colecțiilor 311/8 iulie 2003* (republicată) și *Legea 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil* (republicată).

Evidența informatizată a patrimoniului cultural s-a dezvoltat mult în ultimii ani, ca urmare a evoluției tehnologice, manifestată prin creșterea performanțelor computerelor și a programelor utilizate. Transpunerea fișelor de evidență în format electronic a determinat apariția și dezvoltarea unor baze de date, cu ajutorul cărora informațiile introduse pot avea multiple utilizări (inventare, fișe analitice de evidență, de gospodărie, de meșter popular, de zonă etnografică, de arhivă documentară etc.), liste de inventar, cataloage de expoziție. Eficiența unei baze de date este condiționată de respectarea unor minime principii de funcționare:

▪ să necesite timp minim pentru accesarea datelor;

▪ să permită regăsirea rapidă după multiple criterii a înregistrărilor, care să fie afișate după criteriile de ordonare dorite;

▪ să garanteze integritatea, fiabilitatea și securitatea datelor.

Pentru personalul muzeal de specialitate, avantajele folosirii evidenței informatizate a bunurilor culturale mobile sunt:

localizarea rapidă a bunului în muzeu;

listarea tuturor înregistrărilor sau a unor selecții, în scopuri de gestiune, culturale sau științifice;

▪ utilizarea unui vocabular științific complex;

▪ întocmirea de statistici legate de gestiune, circulația obiectului, ritmul întocmirii evidenței sau urmărind diverse criterii științifice;

extragerea unor concluzii de sinteză pentru obiecte similare;

▪ în cazul unui furt, informațiile deținute (date de identificare, descriere, imagini) pot ajuta la recuperarea acestuia.

Avantajul unei baze de date constă în posibilitatea de a face multiple interogări, cum ar fi<sup>12</sup>:

▪ Ce obiecte etnografice avem într-un centru/areal/zonă etnografică ?

▪ Ce obiecte corespund unui motiv decorativ?

▪ Care sunt obiectele deteriorate din muzeu?

Operațiunea de inventariere a colecțiilor este strâns legată de registrul de inventar și fișa de obiect. Înscrierea în registrul de inventar este primul act care confirmă intrarea legală – din punct de vedere contabil – a obiectului în colecția muzeului. În cazul recuperării sau achiziției unor obiecte etnografice, sunt întocmite mai întâi fișe primare. Datele din aceste fișe sunt trecute în registrul de inventar și într-o etapă ulterioară se realizează fișa analitică de evidență pe suport clasic (hârtie) și electronic (bază de date).

Orice bun cultural formează o entitate științifică, dacă sunt consemnate toate datele morfofuncționale, cât și cele referitoare la atribuire și colectare. Fișa cuprinde informația privind morfologia, funcționalitatea, starea de conservare, datele de gestiune, descrierea amănunțită a obiectului completată cu imaginea de calitate a acestuia. Mișcarea obiectului în cadrul muzeului sau în afara lui se consemnează în evidență (participarea la diverse expoziții itinerante, transferarea în laboratoare de restaurare din afara muzeului sau pentru executarea unor analize interdisciplinare în laboratoarele de specialitate).

Înființat în martie 1978, cIMeC – Institutul de Memorie Culturală are drept scop implementarea informatizării evidenței

naționale a patrimoniului cultural. Acest concept a fost proiectat și testat între 1978-1981 pe un program MISTRAL. Sistemul a fost inspirat, în principal, după un proiect francez întocmit în 1970. În anii '80, deținătorii completeau fișele analitice de evidență care ajungeau la cIMeC, unde erau arhivate și introduse într-o bază de date. Acest uriaș efort avea drept scop crearea unei evidențe a patrimoniului cultural mobil la nivel național. După introducerea datelor pe suport electronic, fișele pe suport clasic erau arhivate după instituția deținătoare și domeniul cultural. Implementarea sistemului informatic pentru evidența patrimoniului a început în 1982, ajungând să conțină circa 760.000 de înregistrări<sup>13</sup>. Evoluția programelor informatice a făcut ca datele să fie mutate în aplicații, care aveau un suport informatic performant. La începutul anilor '90 au fost necesari doi ani pentru mutarea datelor de pe calculatorul mare, folosit timp de 10 ani, pe PC-uri. În urma acestei operațiuni au fost transferate cca 470.000 de informații<sup>14</sup>. În acea evidență, obiectele etnografice reprezentau circa 15% din totalul bunurilor culturale înregistrate.

După anul 1990, ca urmare a sporirii numărului de calculatoare în muzee, s-a resimțit nevoia trecerii de la evidența patrimoniului mobil în varianta clasică (registru de evidență, liste de inventar și fișe de evidență, pe suport de hârtie), la o evidență înglobată într-un program informatic, care să permită accesări și listări după criterii diferite. Ca urmare a tradiției în acest domeniu, cIMeC - Institutul de Memorie Culturală a proiectat aplicația informatică DOCPAT în anii 1995-1997, aplicație care avea ca suport programul Access 97. În 2004, această aplicație a fost mutată pe programul Access 2000 și constant îmbunătățită până în prezent. Pentru proiectarea și îmbunătățirea

acestei aplicații, finanțarea a fost asigurată de Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național. Acest program a ținut cont de normele și standardele evidenței și documentării informatice internaționale, de prevederile legislative și, nu în ultimul rând, de necesitățile practice din muzee. O statistică întocmită în iunie 2009 arată că programul a fost distribuit la peste 180 de instituții muzeale din țară. cIMeC asigură distribuția gratuită a programului, dar și instruire sau asistență pentru utilizatori. Pentru fiecare bun cultural introdus în aplicația DOCPAT, printr-o simplă căutare, poate fi regăsită informația științifică și cea legată de gestiune, însoțită de imaginea digitală a obiectului. Această aplicație poate extrage datele introduse sub formă de fișe de evidență, registru general, cataloage și liste de inventar. Un alt avantaj îl constituie vocabularul controlat pentru diferite câmpuri (tipuri, tehnici, materiale etc.) care a rezultat din inventarul unei baze de date cu peste 650.000 de bunuri culturale. Astfel, pentru patrimoniul cultural mobil, cIMeC deține un tezaur de circa 20.000 de termeni. Îmbunătățirile aduse aplicației DOCPAT au constatat în apariția unor noi formate printabile (fișa de evidență extinsă, lista pentru imagini), la care se adaugă reorganizarea formularului de selecție și adaptarea aplicației la noile realități prin introducerea câmpurilor de valoare în RON sau ROL etc. Aplicația DOCPAT permite vizualizarea și exportul imaginilor digitale ale obiectelor (fotografii sau diapozitive scanate ori imagini realizate cu o cameră digitală) și listarea acestora.

Principalele funcții ale aplicației, valabile și pentru modulul de etnografie, sunt:

• *Introducere. Modificare* - introducerea, modificarea datelor în formulare personalizate pentru fiecare domeniu de patrimoniu (arheologie, artă plastică, artă decorativă, documente, etnografie, istorie, medalistică, numismatică, științele naturii și știință și tehnică) sau pentru arhive documentare

13. Oberländer-Târnoaveanu, Geber 1992, 27-36.

14. Matei 1993, 29.

(care pot fi: casete audio, casete video, fotografie, diapozitiv, clișeu);

► **Multiplicare** – pentru înregistrarea obiectelor identice se multiplică înregistrarea, completându-se doar datele diferite (numărul de inventar, starea de conservare) și atașându-se imaginea aferentă (în imagine trebuie ca lângă obiect să fie eticheta cu numărul de inventar);

► **Clasare** – editarea și listarea documentației (în conformitate cu legislația în vigoare) necesare dosarului de propuneri pentru clasare în Patrimoniul Cultural Național;

► **Selecții** – selecții de date după diferite criterii (unul sau mai multe criterii combinate), cu ordonări de afișare prestabilite în diverse formate printabile (fișe, cataloage, liste);

► **Export de date selectate** – extragerea din DOCPAT a unui lot de înregistrări și exportarea acestuia într-o aplicație cu structură identică (această funcție este extrem de utilă pentru a avea pe suport electronic documentația cu propunerile de clasare în Patrimoniul Cultural Național);

► **Validare** – verificarea automată a erorilor de tastare sau forme diferite (forma accentuată sau plural) față de listele ajutoare atașate la anumite câmpuri;

► **Rapoarte** – editarea și listarea de fișe de obiecte, liste de inventar, cataloage etc.;

► **Actualizare termeni** – vizualizarea, actualizarea (adăugare sau ștergere) tezaurelor de termeni;

► **Utilitare** – întreținerea, salvarea bazei de date; import sau export de înregistrări, conversia datelor dintr-o versiune anterioară în ultima versiune, setarea datei în format românesc (zi/lună/an);

► **Utile** – sunt prezentate formate standard pentru fișele analitice de evidență (particularizate după domeniul de patrimoniu sau tip de fișă), instrucțiunile de completare ale acestora, manualul de utilizare a programului DOCPAT, un istoric al programului DOCPAT și adresa de contact a instituției (pentru mai multe detalii a se vedea manualul de utilizare DOCPAT – Programul de evidență informatizată a patrimoniului cultural mobil și a arhivelor documentare, versiunea 3, 2009).

The screenshot displays the 'DOCPAT 2000 / cIMEC - Institutul de Memorie Culturală - [Evidența patrimoniului cultural mobil]' application window. The main form is titled 'Fișa de obiect etnografic'. The data entered includes:

- Destinat:** Corpus Muzei Național 'Moldova' Iași
- Cod deținător:** FM4500
- Nr. inventar:** 2733
- Nr. inv. vechi:** [empty]
- Tip fișă:** Inventar a
- Colecție:** [empty]
- Nr. inv. colecție:** [empty]
- Categoriile:** Etnografie etn
- Tip:** [empty]
- Tipul de casă:** [empty]
- Denumire populară a obiectului:** Folclor
- Amplasament:** [empty]
- Nr. planșe:** [empty]
- Alte date:** Ușe șterse, Ușe șterse, Ușe șterse, Ușe șterse, Ușe șterse, Ușe șterse, Ușe șterse, Ușe șterse, Ușe șterse, Ușe șterse
- Sex:** Masculin
- Localitate:** Borșeni
- Clasa:** Cluj
- Județ:** Bistrița
- Zona geografică:** Moldova
- Coord. etnografică:** Moldova
- Etnie:** Roman
- Data anterioară:** [empty]
- Material:** [empty]
- Localitate:** [empty]
- Centru etnografic:** Cluj
- Frece:** [empty]
- Data anterioară:** [empty]
- An ocupat:** 1936
- An etnografic:** 1936

At the bottom of the window, there is a status bar showing 'An de înființare al intervalului de date, nr. sortare (prezintă minus pt. date 3.0.0)', 'start', 'doctpat', 'DOCPAT 2000', 'Evidența patri...', 'GPS', 'TLM', and a system tray with the time '9:45 PM'.

Figura 1. Formularul de completare a datelor în aplicația DOCPAT

În evidența patrimoniului mobil etnografic pot fi regăsite și informații referitoare la obiecte care sunt folosite la diverse sărbători. Aceste informații pot fi utilizate în documentarea pentru patrimoniul imaterial.

Institutul de Memorie Culturală a întocmit sisteme de evidență atât pentru obiectele etnografice, cât și pentru monumentele etnografice. Au fost elaborate tipuri de fișe analitice de evidență, instrucțiuni de completare, baze de date în programul Access și manuale de utilizare ale acestora.

Între anii 1999-2003 a fost realizat *Proiectul evidenței monumentelor etnografice din muzeele în aer liber din România* de către cIMeC și Asociația muzeelor în aer liber din România. În prezent, această evidență a fost îmbunătățită și s-a întocmit un manual cu instrucțiuni de completare în baza de date.

În prezent, sunt actualizate informațiile pe baza fișelor de evidență primite de la mai multe muzee etnografice. Această evidență cuprinde în prezent circa 1.400 de obiective, monumente de arhitectură populară conservate în muzee sau „in situ” deținute de 17 instituții muzeale. O consultare rapidă a acestei evidențe poate fi făcută la <http://www.cimec.ro/scripts/aer/default.asp>.

De un deosebit ajutor pentru etnografi a fost întocmirea de:

- liste de termeni cu: instituții muzeale, etnii, județe, operații asupra monumentelor etnografice, precum și lista corespondențelor între zona etnografică și regiunea istorică;

- tezaure de termeni pentru tipuri și categorii de monumente, tipuri de: acoperișuri, îmbinări, împrejmui, instalații, precum și de tehnici;

- vocabular ierarhizat de zone etnografice cu subzonele aferente.

Structura fișelor a fost elaborată de specialiști din muzeele în aer liber din

România, în perioada 1999-2002. Completarea acestor fișe a fost făcută de către muzeograful din fiecare instituție, iar introducerea și prelucrarea datelor au fost realizate de către un colectiv din cadrul cIMeC.

În prezent, cIMeC – ținând cont de evoluția informatică – este în etapa de migrare a bazelor de date existente din programul Access în aplicații web. Avantajele acestui suport informatic sunt:

- nu mai este nevoie de un program cu licență;

- oferă o mai bună fiabilitate față de programele din Microsoft Office;

- accesul controlat (prin intermediul parolelor);

- posibilitatea utilizării aplicației concomitent de către mai mulți utilizatori;

- actualizarea tezaurelor de termeni, listelor de autorități, diverselor îmbunătățiri concomitent pentru toate instituțiile deținătoare de bunuri culturale;

- spațiul de stocare nu mai reprezintă o problemă;

- securitatea datelor este mai bine asigurată.

Pentru conversia datelor introduse în DOCPAT în această nouă aplicație se concep proceduri care vor fi finalizate concomitent cu crearea noii aplicații web.

Într-o societate informatizată, viitorul este al aplicațiilor web, care oferă posibilitatea unei căutări rapide a resurselor necesare întocmirii unui studiu, unei expoziții sau pentru documentare. În aceste noi condiții tehnologice, evidența bunurilor etnografice va depăși stadiul clasic de fișă păstrată în depozitele instituțiilor muzeale, la care au acces doar specialiștii. Noile aplicații informatizate accesibile pe web se dovedesc a fi destinate atât specialiștilor, dar și marelui public, contribuind totodată la o mai bună cunoaștere a tradițiilor românești într-o Europă a națiunilor. [www.cimec.ro](http://www.cimec.ro)

- ✓ Armășescu, I., Negoită, J. 1977, *Criterii de organizare științifică a colecțiilor etnografice*, Ialomița. Studii și comunicări, 45-52.
- ✓ Chelcea, I. 1976, *În legătură cu unele criterii de determinare și interpretare a obiectelor etnografice de muzeu*, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, 121-135.
- ✓ Direcția Patrimoniului Cultural Național, *Metodologia organizării evidenței patrimoniului cultural național* (nedat).
- ✓ Foçaș, Gh. 1966, *Muzeul Satului - muzeu etnografic în aer liber*, Muzeul Satului, 1, 5-14.
- ✓ Kós, K. 1976, *Structura tematică a colecțiilor Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, 137-156.
- ✓ Marin, C. 1981, *Sistemul informațional etnografic*, Muzeul Satului și de Artă Populară. Studii și cercetări, 2, 201-212.
- ✓ Matei, D. 1993, *Utilizarea calculatorului în muzee*, Revista muzeelor, 2, 29.
- ✓ Mihalciuc, M. 1973, *Sistem de evidență științifică bazat pe fișe cu perforații marginale în muzeele de științele naturii*, Revista muzeelor, 6, 511.
- ✓ Mirescu, C. 1970, *Clasificarea funcțională a obiectelor din colecțiile etnografice*, Studii și cercetări, 331-344.
- ✓ Mozeș, T. 1968, *Din experiența Muzeului Județean Oradea. Sistemul de evidență științifică al secției de etnografie*, Revista muzeelor, 3, 213.
- ✓ Oberländer-Târnoveanu, I., Geber, E. 1992, *SI-PCN: The National Cultural Heritage Information System in Romania*, RECOMDOC '92 Eastern and Central European Regional Conference on Museum and Cultural Heritage Documentation, 4-6 May, 1992, 27-36.
- ✓ Opreș, I., Antonescu, R., Paleolog, A., Iliescu, A., Iacob, V. (coordonatori), *Proiect pentru raționalizarea sistemului de evidență din activitatea muzeelor*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, 1976.
- ✓ Opreș, I. 1979, *Unele constatări și propuneri cu referire la evidența centralizată a patrimoniului cultural național*, Revista muzeelor, 7, 20-27.
- ✓ Opreș, I. 2000, *Muzeele etnografice din România la sfârșit de mileniu*, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, 395-407.
- ✓ Paleolog, A. 1979, *Etape în realizarea evidenței centralizate a patrimoniului cultural național*, Peuce, 7, 27-34.
- ✓ Sălăgean, T. 1997, *Începuturile Muzeului Etnografic al Ardealului (1922-1928). Contribuții documentare*, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, 315-325.
- ✓ Stanciu, S. 1964, *Evidența științifică și organizarea colecției de port la Muzeul de Artă Populară al R.P.R.*, Revista muzeelor, 4, 369.